

Géén persoonlijke aanvallen

In het 'Journal littéraire de la Haye' werd elke kritiek gepresenteerd als een collectieve en gecontroleerde mening over een boek. door Hans Renders

LÉONIE MAASS

HET JOURNAL LITTÉRAIRE DE LA HAYE
(1713-1723)

DE UITWENDIGE GESCHIEDENIS VAN
EEN GELEERDENTIJDSCHRIFT

DE BRUIJN, 323 P., € 17,10

journalistiek ronduit vernieuwend: de verantwoordelijkheid voor de inhoud van het blad werd door een gemeenschappelijke redactie gedragen. Hoewel de redactie zich ervan bewust was dat een recensie van een boek altijd de sporen van de recensent zou blijven vertonen, werd de

overigens zonder redactionele ingreep of goedkeuring geplaatst. Daarom kon je berichten lezen zoals: 'Er is momenteel een boek van een Italiaan in handen van de *censeurs*, gericht tegen enige werkjes van Ie Clerc, maar dat is ook het enige wat ik van het werk weet.'

Een van de Nederlandse oprichters van het *Journal littéraire* was Justus van Effen, een ervaren rot in het vak omdat hij in 1711 en 1712 het spectaculair tijdschrift *Le Misanthrope* uit

tie waarin zelfs rekening gehouden werd met de categorie lezers die genoeg beleefde aan duistere passages. Om hun plezier in het ontrafelen van mysteries niet te bederven, stopte de redactie daarom in elk nummer een paar duistere passages. Het *Journal littéraire* werd in diverse Europese hoofdsteden gelezen. Een discussie over wie differentiaalrekenen had uitgevonden (Newton of Leibniz), illustreert de reikwijdte van het begrip 'littéraire' zoals dat in de achttiende eeuw gehanteerd werd. Boeken van historici werden niet alleen besproken, zelfs werden expliciete criteria voor geschiedenisboeken geformuleerd, bijvoorbeeld dat 'fabelachtige versieringen' beter achterwege konden blijven en dat bronnenonderzoek een voorwaarde was. Filosofen kregen op het hart gedrukt de grenzen van het verstand niet te overschrijden, waarmee bedoeld werd zich niet te verliezen in onbewijsbare theologische stellingen.

Het doel van het *Journal littéraire* werd duidelijk omschreven: het blad moest een intermediair zijn tussen auteur en lezer zodat die laatste niet zou verdrinken in een stortvloed aan publicaties. Te vaak, zo schreef de redactie, verschenen er boeken met pompeuze en indrukwekkend aandoende titels die in werkelijkheid niets voorstelden. Ook de uitgeverstruc om oude boeken onder nieuwe titels op de markt te brengen, werd streng veroordeeld. Het *Journal littéraire* nam de ondankebare taak op zich het kaf van het koren te scheiden. De recensenten die daarvoor aangezocht werden, dienden betrouwbaar, nauwkeurig en bekwaam te zijn.

Léonie Maass schrijft voor geleerden, maar doet wel haar best 'populair' te zijn en concludeert daarom dat het *Journal littéraire* een staaltje 'journalistiek poldermodel' in praktijk bracht, waarmee ze bedoelt dat de pluriformiteit van het blad bijdroeg tot een beter resultaat. Het is jammer dat Maass deze erge eigentijds verwoorde conclusie niet heeft toegelicht met wat pakkende voorbeelden uit de 'inwendige' geschiedenis van het *Journal littéraire*: uit de inhoud dus.

JOURNAL LITTÉRAIRE

DE

L'ANNÉE

M. DCC. XXII

TOME DOUZIE ME,

Première Partie.

A LA HAYE,

Chez T. JOHNSON.

M. DCC. XXIIL

In juni 1713 kwam bij uitgever Thomas Johnson te 's-Gravenhage de eerste aflevering van het *Journal littéraire de la Haye* van de pers.' Hoe internationaal de pers in de achttiende eeuw gericht was, blijkt wel uit deze allereerste zin van de studie over het *Journal littéraire de la Haye* van Léonie Maass. Zij koos ervoor de nadruk te leggen op één aspect van dit intellectuele opinieblad, namelijk wat zij noemt 'de uitwendige geschiedenis'.

Het *Journal littéraire de la Haye* verscheen met grote tussenpozen en zeer onregelmatig van 1713 tot 1737. Maass onderzoekt de 'uitwendige geschiedenis' tot 1723 en heeft daarbij vooral aandacht voor wie erin schreven. De redacteuren van dit geleerdentijdschrift waren bijna allemaal van Franse afkomst, hugenoten die als gevolg van de herroeping van het Edict van Nantes in 1685 naar de Republiek gevlucht waren.

Het kwam goed uit dat de intellectuele bovenlaag in de rijke Republiek Frans sprak, zodat deze vluchtelingen zonder problemen hier hun boeken en tijdschriften konden uitgeven. Dat gebeurde dan ook in ruime mate.

Boeken en tijdschriften moesten aan de mangebracht worden en boekverkopers, die vaak ook uitgevers waren, zagen het belang in van een onafhankelijke berichtgeving. Tegelijkertijd waren de Franse vluchtelingen geneigd elkaar op te zoeken en hun mening te geven over wat er zoal verscheen. In Den Haag alleen al waren enkele van deze vrienden kringetjes actief, een ervan was de Société.

Uit deze kring werden redacteuren en medewerkers geworven voor het *Journal littéraire*. En wat wij nu voor de hand liggend vinden, was toen

kopij op redactievergaderingen voorgelezen en zonodig geredigeerd. Persoonlijke aanvallen waren uit den boze. Alles met als doel de journalistiek te verbeteren en de literaire kritiek in het bijzonder.

Vrienden mochten daarom elkaars werk niet bespreken. Boeken die de recensent al op voorhand tegenstonden, gingen naar een collega. Alles om de nagestreefde objectiviteit zo dicht mogelijk te naderen. Als de tekst klaar was, ging die naar examineurs die de recensie toetsten aan het besproken boek.

Om de lezer op de hoogte te brengen van nieuwtjes verschenen in de rubriek 'Nouvelles littéraires' brieven van correspondenten uit Engeland en Frankrijk. Die brieven en nieuwsberichten werden

gaf, vijftientig nummers. In de biografie die P.J. Buijnsters tien jaar geleden publiceerde, lezen we al dat Van Effen met zijn verfrissend opiniërende artikelen in het *Journal littéraire*. *Le Misanthrope* en al die andere tijdschriften waarvan hij de initiator was, de basis heeft gelegd voor wat later het 'boekenbijvoegsel' is gaan heten. Van Effen was een van de, zo niet de eerste die heuse kritieken schreef in plaats van de gebruikelijke samenvattingen van boeken. Op een bijna marketingachtige manier werd rekening gehouden met de lezer. 'Objectieve' recensies waren niet alleen wenselijk uit een verheven ideaal van rechtvaardigheid maar zeker ook omdat diverse typen lezers tevreden gehouden moesten worden. Intrigerend in dit verband is de beginselverklaring van de redac-

